

ӘОЖ 551. 582 (479.24)
ҒТАХР 39.23.15
DOI 10.37238/1680-0761.2022.85(1).78

Ходжанова Б.Х.*

М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті,
Орал, Қазақстан

*Корреспондент-авторы: hodzhanova.b@mail.ru

E-mail: hodzhanova.b@mail.ru

ӘЗІРБАЙЖАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ШАРУАШЫЛЫҒЫНЫҢ ҚҰРЫЛЫСЫ ЖӘНЕ ТЕРРИТОРИЯЛЫҚ ҰЙЫМДАСТЫРЫЛУЫ

Аңдатпа. Әзербайжан республикасы егеменді тәуелсіз мемлекет болуы, нарықтық экономикаға көшуі барысында, қоғамның, оның ішінде экономиканың әр саласында көптеген өзгерістер болып, ТМД аумағында өнеркәсібі мен ауыл шаруашылығы қатар дамып отырған алдыңғы қатарлы мемлекет қатарына енді.

Қазіргі кезде Әзербайжанның шаруашылығының даму сипаты және тенденциялары ұлттық және аймақтық экономикалық құрылымдардың өзара тығыз байланыста болуына алып келеді. Мемлекеттің өндіргіш күштерінің даму қарқыны орналасу ерекшеліктері негізінен көмірсутегі шикізатын өндіру және экспортқа шығарумен байланысты.

Ресейлік ғалым Н.С. Мироненконың топтастыруы бойынша сыртқы экономикалық байланыстардың бірінші тобын нақты экономикалық көрсеткіштермен айқындалатын сыртқы сауда мен қаржы экспорты құрайды. Негізінен сыртқы экономикалық байланыстардың негізгі түрлеріне халықаралық сауда, халықаралық қаржы-несие қатынастары, мемлекетаралық өндіріс кооперациясы, халықаралық қызмет көрсету, ғылыми-техникалық байланыстар және халықаралық туризм жатады [1].

Осы жоғарыда айтылған халықаралық сауда, халықаралық қаржы-несие қатынастары, өндіріс кооперациясы, қызмет көрсету, ғылыми техникалық байланыстар және туризмде қазіргі таңда жақсы дамып келеді.

Кілт сөздер: Әзербайжан республикасы; Нахичеван Автономиялық Республикасы; Кавказ таулары; Каспий теңізі; эксклав; анклав; посткеңестік мемлекет; мұнай; газ.

Кіріспе

Әзербайжан республикасы – унитарлық мемлекет, президенттік республика. Әкімшілік құрылымы: 66 аудан, республикалық бағыныстағы 11 қала және Нахичеван Автономиялық Республикасы. (Иран, Түркия, және Армениямен шектесетін эксклав мемлекет). Мемлекеттік тілі азербейжан тілі. Территориясы 86,6 мың шаршы шақырым. Халқы 10 млн адам. Астанасы Баку, астана халқы 1,3 млн адам (ал қала агломерациясы аумағында 2,8 млн тұрғыны бар).

Әзербайжан республикасы Кавказ тауларының шығысында орналасқан мемлекет Ресей, Армения, Грузия, Иран, Түркия және Каспий теңізі акваториясына шығады. Каспий теңізі арқылы Қазақстан және Түрікменстанмен шектеседі. Азербайжан елінің шекарасы посткеңестік кезеңде белгіленді.

Мемлекеттің шекарасы табиғи жолмен бөлінген, Иранмен Аракс өзені және Талыш таулы жоталарының бөліктерімен бөлінсе, Ресеймен- Самур өзені және Үлкен Кавказдың негізгі жоталарымен бөлінген. Анклавты территорияда орналасқан Нахичеван республикасы 10 шақырым шамасында Түркиямен шектесіп, Әзербайжан үшін негізгі қатынас дәлізі болып табылады.

Әзербайжан территориясының жартысына жуығы таулы аймақта орналасқан (Олар Үлкен Кавказ жоталары, Талыш таулары, Армян тауларының шығыс бөлігі). Қалған аумағы Кура-Аракс, Ленкоран ойпатында және теңіз жағалауларында орналасқан.

Әзербайжанның климаттық зоналары алуан түрлі. Жылы және субтропиктік ылғалды климаттық зоналар таралған. Республика территориясының биік таулы аймақтарында шілде айының температурасы +5°C, ал ойпаттарда +25 -27°C дейін өзгеріп отырады. Қаңтар айының орташа температурасы биік таулы аймақтарда -10°C болса, Ленкоран ойпатында +4°C көрсетеді. Ал жылдық жауын-шашынның мөлшері шөлді территория Кура-Аракс ойпатында 200 мм аспайды, ал Ленкоран ойпатында және Талыш тауларында 1200-1700мм ылғал түседі [2].

Зерттеу материалдары мен әдістері

Мемлекет өнеркәсібі мен көп салалы ауыл шаруашылығы өте жоғары дамыған, индустриальдық-аграрлық ел. 2016 жылы жалпы ішкі өнім (ЖІӨ) мөлшері 256% жетті. Бұл бұрынғы посткеңестік мемлекеттердің ішіндегі ең жоғарғы көрсеткіш. Бірақ мұнай құнының күрт арзандауы, бұл көрсеткіштің жыл сайын 3-5 пайызға төмендеуіне себеп болып отыр.

Өнеркәсіп орындарының үлес салмағы 40% дейін жетіп, бұрынғы посткеңестік мемлекеттердің арасында ең жоғарғы көрсеткішті көрсетіп отыр. Оны төмендегі суреттен көруге болады.

1-сурет - Әзірбайжан Республикасының ЖІӨ құрылысы

Мұнай және газ өндіру, мұнайды қайта өңдеу және химия шаруашылығы, ел шаруашылығында маңызды орын алады. Мұнайды қайта өңдеудің үлесі үнемі төмендеп, шикізат ретінде экспорттаудың үлес салмағы жыл сайын артып отыр.

Мұнай құны жоғары кезде түскен қаржыға үшінші секторды дамытып қоймай, сонымен қатар ауыл шаруашылығына субсидия бөлініп және ірі әлеуметтік сферадағы жобалар іске асырылып отыр. Түскен қаржының көп бөлігін ел астанасы Бакуды дамытуға жұмсалса, тек аздаған бөлігі Гянджи мен Ленкоран аудандарына бөлінді. Басқа да кейбір посткеңестік мемлекеттер секілді ауыл шаруашылық жерлерін қолдануды қысқартқанға жоқ, керісінше дамыта түсті. Нәтижесінде ел өз халқын бидаймен және негізгі азық-түлікпен қамтамасыз етіп отыр.

Сонымен қатар халық шаруашылығы салаларының алюминий өнеркәсібі, метал өңдеу шаруашылығы және химия өнеркәсібі жолға қойылған. Тамақ өнеркәсібі алуан түрлігімен ерекшеленеді оларға консерві жасау, шай, темекі, вино жасау және жеңіл өнеркәсіп орындарынан мақтазалау, мақта-мата, жібек, жүн, кілем тоқу жақсы жолға қойылған. Машина жасау кәсіпорының кейбір бөліктері жұмыс жасайды.

Елдің аграрлық секторы жалпы ішкі өнімнің (ЖІӨ) 6% құрайды. Ауыл шаруашылығының негізгі маманданған саласы жүзім өсіру, бау-бақша, мал шаруашылығы және жібек құртын өсіру. Негізгі техникалық мәдени өсімдіктері мақта, темекі, шай. Өнімін ерте алуға маманданған көкөніс және субтропикалық жеміс шаруашылығы дамыған.

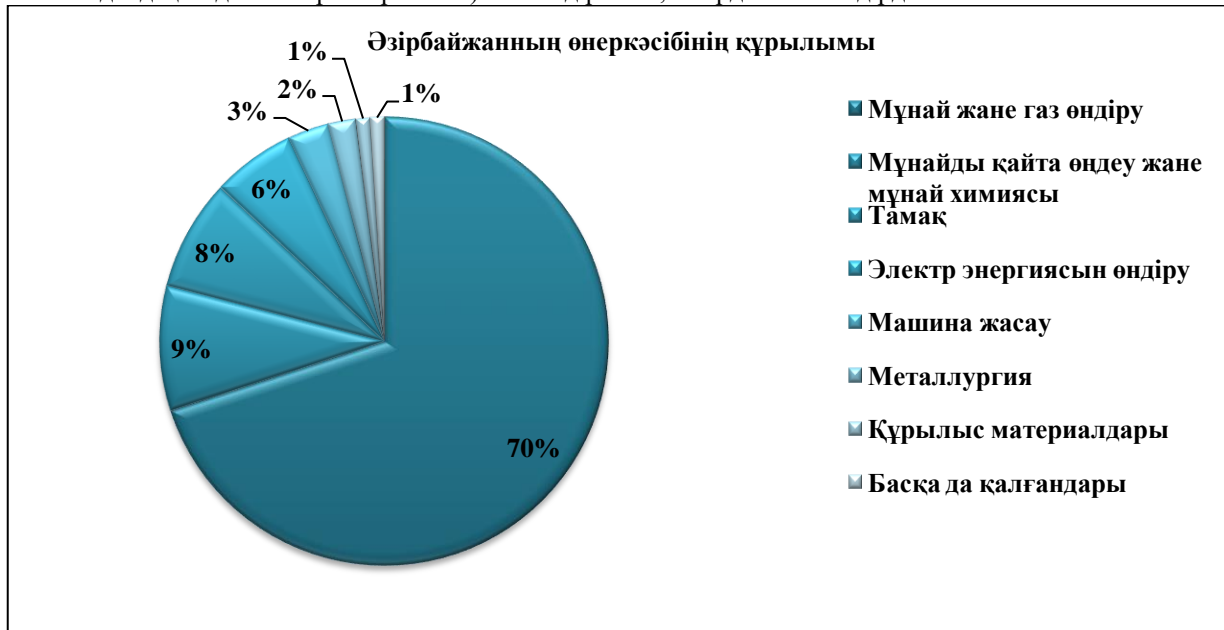
Жалдамалы жұмысшылар саны 1,5 млн адамды құрайды, оның 60% мемлекеттік секторда еңбек етсе, 350 мыңдай адам құрылыста еңбек етеді.

Өнеркәсібі. өнеркәсіп орындарының дамуы, $\frac{3}{4}$ бөлігі мұнайды өндірумен және қайта өңдеумен байланысты.

Отын-энергетикалық кешен Әзірбайжан мемлекетінің жалпы ішкі өнімінің (ЖІӨ) өсу қарқыны негізінен көмірсутегі шикізатын өндіру және экспортқа шығарумен байланысты. Бұл 2005 жылы Баку-Тбилиси-Джейхан бағытындағы мұнай құбырының және 2006 жылы Шах-Дениз кен орнынан өнеркәсіптік бағытта табиғи газ өндіріле бастады. 2008 жылға дейін мұнай мен газдың әлемдік нарықтағы құны жоғары болды. 2000 жылдар газ бен мұнайды өндіру 4 есе жоғарылады (11 млн тонна өндірудің орнына 50 млн тонна өндірілді). 2008-2009 жылдардағы дағдарыс және осыған байланысты мұнай мен газдың әлемдік нарықтағы бағасы да төмендеді. 2019

жылы 38 млн тонна мұнай өндіріледі (яғни мемлекеттің жан басына шаққандағы мұнайдың мөлшері 4 т құрады, бұл орташа әлемдік деңгейден жоғары көрсеткіш). Газ өндірісі 30,5 млрд. м³ газ өндірді.

2-сурет - Әзірбайжан Республикасының өнеркәсібінің құрылымы

Баку мұнай-газ ауданы – елдегі ең ірі мұнай және газ өндіретін аудан. Мұнай кен орындары негізінен Оңтүстік-Каспий мұнай-газ бассейні аумағында, Апшерон түбегінде және Каспий теңізі акваториясында орналасқан. Ең ірі кен орындары Азери-Чираг-Гюнешли (қайраңдық), Қарабах, Шах-Дениз (қайраңдық, газконденсаттық). Мұнай-газ кешенінде ондаған компания еңбектенуде, олардың ірілері Amoco, BP, Exxonmobil, Statoil, Лукойл, Total, SOCAR [2-4].

2017 жылы Азербайжан және тағы басқа компаниялардың қатысуымен «Азери-Чиринг-Гюнешли» мұнай-газ кешенін игеру мақсатында жаңадан «Гасыр контракты» жасалынды.

Нәтижесінде өнеркәсіп өндірісінің 65% өндіруші өнеркәсіпке тиеселі. ТЭК соңғы жылдары мұнай өндіруден (шамамен 40 млн т), табиғи газ (шамамен 20 млрд т) және электр энергиясын өндіруден (22-23 млрд квт.сағ) қамтамасыз етіп отыр. Өнеркәсіп өндірісінің 30% жуығын өңдеуші өнеркәсіп шаруашылығына тиеселі. Бұл негізінен машина жөндеу және жабдықтау, металдан өндіріс бұйымдарын жасау, компьютер өндірісі, электрондық және оптикалық өнім, электроприборлар және жиһаз және т.б. Мұнайды қайта өңдеу өндіріс саласы Бакуда орналасқан (шамамен 6 млн т өнім шығарады).

Халық шаруашылығы пайдаланып отырған электр қуатының 90 пайыздан астамын ЖЭС-н алынса, қалған бөлігі СЭС-ға тиеселі. Мемлекет артылған шамамен 2 млрд квт.сағ электр қуатын көрші мемлекеттерге экспортқа шығарады. Ең ірі электр қуатын беретін бұл Мингечаур ЖЭС-і.

Қара металлургия кешені Баку, Сумгайт және Дашкесанда (темір рудасын өндіріледі) шоғырланған. Болат және прокат өндірісі бойынша елдегі монополист компания Baku Steel Company, бұл өндіріс орыны 1млн тонна құрылыс арматуралары мен метиздар өндіреді. Сумгайттағы құбыр шығаратын завод қазіргі таңда Baku Steel Company құрамына кіреді, диаметрі 245 мм болатын құбырлар шығарады.

Елдегі алюминий өнеркәсібі арзан электр қуаты және өз шикізатының болуына байланысты жақсы дамыған. Негізгі орталықтары-Гянджа, Сумгаит, Газада орналасқан. Маңызды өнеркәсіп салалары Сумгаитта (60 мың.т) және Гянджиде (100 мың.т) алюминий заводтары орналасқан. Гянджи топырақта болатын алюминий тотығын (глинозем) шығаратын завод (450 мың.т), түсті металдарды қайта өңдейтін заводтар Баку мен Гянджиде, алюминий-прокат заводы Сумгаитта орналасқан.

Әзібайжанда алтын өндіру жұмысы 2009 жылдан бастап жолға қойылды. Қазіргі кезде Әзірбайжанның батысында және Нахичеван Автономиялық Республикасында бірнеше алтын өндіретін кен орны жұмыс жасап, жылына 6 т алтын өндіреді. Бұл жылына 100 млн.доллар көлемінде экспортқа алтын шығаруға мүмкіндік беріп отыр.

Химиялық кешені негізінен органикалық синтез өндірісіне негізделген. Шамамен 165 мың тонна полипропилен, 120 мың тонна полиэтилен, барий сульфат және т.б. өндіріледі. Негізінен полиэтилен құбыр, қысқа құбырлар, шлангалар шығаратын өнеркәсіп өндірісі жолға қойылған.

Әзірбайжан экономикасының дәстүрлі секторы және халқының басым бөлігі осы шаруашылықпен айналысады - бұл ауыл шаруашылығы. Ауыл шаруашылығы дамыған жерінің ауданы 4,5 млн.га, оның ішінде жыртылған жер 1,8 млн.га, 2 млн.га жазғы және қысқы жайылым жерлер. Жалпы ішкі өнімнің (ЖІӨ) 6% ауыл шаруашылығына тиесілі. Ел өз халқын толық ауыл шаруашылық өнімдерімен қамтамасыз етеді. Шамкырчай су қоймасы суармалы жерлердің көлемін ұлғайтуға мүмкіндігі бар. Аграрлық сектордың құрылымы бойынша ел аумағының 45% өсімдік шаруашылығы, 55% мал шаруашылығымен айналысады. Дегенмен соңғы жылдары ауыл шаруашылығы секторында өзгерістер еніп, жібек, соя, мақта, көк шай, қант қызылшасы және күріш өсіру жолға қойылуда. Жібек құртын өсірумен 37 аудан шұғылданады.

Егістіктікпен шұғылданатын жерлердің ауданы 1,7 млн.га. Шамамен 1млн.га жерге бидай егіледі, шамамен 3млн.т өнім алынады. Оның 60% бидай және 7% жүгеріге тиесілі.

Өсімдік шаруашылығының маңызды түрлерінің бірі картофель шаруашылығы (шамамен 1 млн.т), көкөніс шаруашылығы (1,3 млн.т), ерте көктемде өнім беретін бақша өнімдері, жемістер (1 млн.т), жүзім, қант қызылшасы, шай және темекі.

Көп уақыт бойы мақта шаруашылығы дағдарыста болып, бірақ 2016 жылдан бастап жүйелі жолға қойылып жылына 90-100 мың тонна мақта талшығы алынады [2,5].

Мал шаруашылығының маңызды салалары – қой, сүтті-етті бағыттағы ірі қара (оның ішінде буйвол және өркешті бұқа өсіріледі), құс, жібек, шошқа. Мүйізді ірі қара шамамен 2,5 млн астам, қойдың саны-8,5 млн шамасында. Елде жылына шамамен 300 мың.т ет және 2 млн.т сүт өндіріледі. Таулы аймақтарда негізінен мал шаруашылығымен айналысады және қыста қыстауға, жазда жайлауға көшіп-қонуға бағытталған.

Жер бедерінің әркелкі болуы, ауыл шаруашылығының да әркелкі болуымен ерекшеленеді. Орталық аудандар Кура-Аракс ойпатында егін және мақта шаруашылығы жақсы дамыған. Субтропиктік ылғалды зона Талыш тауларының беткейлері, Ленкоран ауданында шай және бақша шаруашылығы жолға қойылған. Тау бөктерінде мол өнім беретін, қалың жаңғақ ормандары таралған.

Елдің транспорт кешені арқылы 230 млн.т жүк тасымалданған. Әзірбайжанның негізгі транспорт кешені құбыр жолдары. (58 млн.т тасымалданады). Олар елден экспортталатын мұнай мен газды тасымалдауда маңызды роль атқарады. Ең маңыздылары газ тасымалдайтын Баку-Тбилиси-Эрзурум (Оңтүстік Кавказ құбыр жолдары); мұнай тасымалдайтын Баку-Тбилиси-Джейхан; Баку-Супса; Баку-Новороссийск.

Темір жол транспортымен 14 млн. тонна жүк тасымалданған. Темір жолдың зындығы 2 мың шақырымды қамтып, 40% жүк тасымалы және ¼ бөлігі жолаушылар тасымалына тиесілі. Жақында Баку-Тбилиси-Карс бағытында темір жол ашылды. Маңызды темір жолдардың бірі Баку-Астара-Решт-Казвин бағыты, бұл жол елді Иранмен байланыстырады.

Автомобиль жолдарының ұзындығы 60 мың шақырым, оның 30 мың шақырымы асфальтталған. Олар темір жол жолдарын жағалай жүріп елді мекендерді бір-бірімен байланыстырып отырады. Автомобиль жолдарымен 150 млн.т жүк тасымалданады.

1962 жылдан бастап Бакуде халықаралық порт қызмет етеді. Ол Түрікменстанның Түрікменбашы портты қаласымен (Красноводск) және Қазақстанның Ақтау портты қаласымен тығыз байланыста. Соңғы жылдары Қазақстан мұнайын тасымалдау күрт артты. Каспий теңізі бассейніндегі ең ірі кеме компаниясы «Каспар» жүктің барлық түрін тасымалдайды (мұнай және мұнай өнімдерін).

Әзірбайжанның ірі қалалары бір-бірімен әуе қатынасы арқылы байланыста. Ең ірі әуежай Баку қаласында, осынан үнемі халықаралық рейстер ұшады. Сонымен қатар халықаралық рейстер Ленкоран, Гянджи, Нахачеван, Закаталы және Габалы қалаларынан да ұшады.

Әзірбайжан елінде туризм саласы қарқынды дамып келеді. 2017 жылы елге 2,7 млн туристер келіп кетті. Туристер негізінен Ресей, БАӘ, Ираннан келеді.

Зерттеу нәтижелері

Әзірбайжан мемлекетінің экономикалық дамуы жоғарыда айтылып өткендей көмірсутегі шикізатын өндіру және экспортқа шығарумен байланысты. Мұнай және газ қорының ел аумағында мол таралуы отын –энергетика кешенінің дамуына жағдай жасаған. Мамандардың зерттеуі бойынша елдегі мұнай қоры 70 жылға жетеді.

Кеңес одағы кезінде-ақ Әзірбайжанда өзін-өзі қамтамасыз ету үшін, мұнайхимиялық және энергия өндірудің циклі яғни, толық өндірістік моделі қалыптасқан болатын.

Кеңес одағы тарағаннан кейін елдегі қиын саяси жағдай және әскери қақтығыстар халықтың тұрмыс жағдайының нашарлауына алып келді. Бірақ сол кезде мұнайдың әлемдік нарықтағы құнының өсуіне байланысты, 21 ғасырда Әзірбайжанның посткеңестік мемлекеттер арасындағы экономикасы дамыған мемлекетке айналуына

себебін тигізді. Соңынан Мемлекеттік мұнай қорының құрылуы және бір орталыққа жоспарлы бірігуі, елдің дағдарыстан жылдам шығуына үлесін қосты.

Қазіргі таңда елдің экономиканың бірден төмендеуіне әсерін тигізіп отырған жағдай да, осы әлемдік нарықта мұнайдың бағасының төмендеуінен болып отыр. Мемлекеттің геосаясы жағдайы мұнайдың әлемдік нарықтағы бағасына тәуелді.

Мемлекеттің негізгі алдына қойған мақсаттарының бірі жоғары технологиялық өнім шығару.

Қорытынды

Әрбір мемлекеттің экономикалық-географиялық орыны оның экономикалық дамуының басты факторларының бірі болып есептелінеді. Орыстың атақты географтарының бірі Н.Н. Баранский бұл жөнінде былай деген болатын: «...математикалық-географиялық орын-градус торы, физикалық-географиялық орын-физикалық карта, саяси-географиялық орын саяси карта бойынша анықталады. Экономикалық география ғылымында белгілі бір мемлекеттің, ауданның, қаланың орынын қоршап жатқан географиялық объектілер мен экономикалық қатынасы, маңызы арқылы анықтайды» [2].

Осы жоғарыда айтылған сөздерді ескеретін болсақ Әзірбайжан мемлекетінің орналасқан географиялық орны, оның жан-жақты дамуына жағдай жасап отыр. Оның климатының қолайлығы ауыл шаруашылығының барлық түрін дерлік дамуына жағдай жасап, өз халқын ауыл шаруашылық өнімдерімен толық қамтамасыз етеді. Теңізге шыға алуы, Каспий теңізін игеріп отырған бес мемлекеттің бірі болуы, оның қайраңындағы бай мұнай мен газды игеру елдің экономикасының дамуына елеулі үлесін қосып отыр. Сонымен қатар алтын, мыс, темір, алюминий секілді кен орындарының болуы, әсіресе алтынды экспортқа шығару барысында мемлекет қорына жыл сайын 100 млн. доллармен толығады. Табиғатының әсемдігі елдің жартысына жуығы таулы аймақта орналасуы туризмнің дамуына жағдай жасауда.

Қазіргі таңда Әзірбайжан мемлекеті ТМД елдерінің ішінде қарқынды дамып келе жатқан болашағынан зор үміт күттіретін ел.

ӘДЕБИЕТ

- [1] К.Д. Каймулдинова Қазіргі дүние географиясы. Алматы 2011 ж 136 б
- [2] В.Л. Бабурин; Г.И. Гладкевич; А.И. Даньшин, М.П. Ратанова. Экономическая и социальная география стран ближнего зарубежья. Москва 2021 г 261-262 стр; 268-274 стр
- [3] М. Қожахмет. Қазақстан Республикасының экономикалық және әлеуметтік географиясы. Қарағанды 2006 жыл 33 бет
- [4] В.П.Максаковский. Географическая картина мира. Книга I. Москва 2003г 36 стр.
- [5] В.П.Максаковский. Географическая картина мира. Книга II. Москва 2007г 137 стр.

REFERENCES

- [1] Toqpanov, E.A, Mazbaev, O.B, Wvaliev, T.O. & Aswbaev, B.Q. (2015) Georafiyanı oqıtw ädistemesi [Methods of teaching geography] Joғarı oqw orındarı stwdentterine arnalğan oqwlıq. Almatı, 6-7. [in Kazakh].
- [2] Älimov A. (2013) İnterbelsendi ädistemeni JOO – da qoldanw мәseleleri [Problems of application of interactive methods in higher education] Almatı, 5-6. [in Kazakh].
- [3] Hodjanova B.X. (2019) Geografıya mamandıǵı stwdentterine pedagogıkalıq saramanǵa arnalğan ädistemelik nusqawlıq [Methodical instructions for pedagogical practice for students majoring in geography] Oqw-ädistemelik qural. Oral, 5-10, 13-15, 21-23. [in Kazakh].
- [4] Aqaşeva Ä. S. & Düysebaeva Q.J. (2013) Geografıyanı oqıtw ädistemesi [Methods of teaching geography] Oqw-ädistemelik quralı. Almatı, Qazaq wñiversiteti, 164-165. [in Kazakh].
- [5] Buzawbaqova Q.J. (2014) Bilim berwdegi innovaciyalıq tehnologiyalar [Innovative technologies in education] Oqw quralı Taraz, 8 [in Kazakh].

Ходжанова Б.Х

ХОЗЯЙСТВЕННЫЙ УКЛАД И ТЕРРИТОРИАЛЬНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Аннотация. За время становления суверенного независимого государства и перехода к рыночной экономике Азербайджанская Республика претерпела множество изменений в различных сферах жизни общества, в том числе в экономике, и стала одной из ведущих стран СНГ по развитию промышленности и сельского хозяйства.

В настоящее время характер и тенденции экономического развития Азербайджана обуславливают тесное взаимодействие национальных и региональных экономических структур. Особенности темпов развития производительных сил страны в основном связаны с добычей и экспортом углеводородов.

Согласно классификации Российского ученого Н.С.Мироненко, первую группу внешнеэкономических связей составляют внешняя торговля и финансовый экспорт, которые определяются реальными экономическими показателями. Основными видами внешнеэкономических связей являются международная торговля, международные финансово-кредитные отношения, межгосударственная производственная кооперация, международные услуги, научно-технические связи и международный туризм [1].

В настоящее время хорошо развиваются упомянутые выше международная торговля, международные финансовые и кредитные отношения, производственная кооперация, услуги, научно-технические связи и туризм.

Ключевые слова: Азербайджанская Республика; Нахичеванская Автономная Республика; Кавказские горы; Каспийское море; эксклав; анклав; постсоветское государство; нефть; газ.

Hodzhanova Baldai
ECONOMIC STRUCTURE AND TERRITORIAL ORGANIZATION OF
THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

Annotation. During the formation of a sovereign independent state and the transition to a market economy, the Republic of Azerbaijan has undergone many changes in various spheres of society, including the economy, and has become one of the leading CIS countries in the development of industry and agriculture.

At present, character and tendencies of Azerbaijan's economic development determine the close interaction of national and regional economic structures. Features of the rate of development of the country's productive forces are mainly associated with the production and export of hydrocarbons.

According to the classification of the Russian scientist N.S. Mironenko, the first group of foreign economic relations is made up of foreign trade and financial exports, which are determined by real economic indicators. The main types of foreign economic relations are international trade, international financial and credit relations, interstate industrial cooperation, international services, scientific and technical relations and international tourism [1].

At present, above mentioned international trade, international financial and credit relations, industrial cooperation, services, scientific and technical relations and tourism are developing well.

Keywords: Republic of Azerbaijan; Nakhichevan Autonomous Republic; Caucasus Mountains; Caspian Sea; exclave; enclave; post-Soviet state; oil; gas.